

А.В. Сущенко

ВАЖНЫЕ ТЕНДЕНЦИИ В ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ ПРЕПОДАВАТЕЛЕЙ ВЫСШЕЙ ШКОЛЫ

В статье обоснована актуальность проблемы разработки моделей модернизированной профессионально-педагогической деятельности будущих преподавателей высшей школы. Акцентируется внимание на основных тенденциях и противоречиях в организации педагогического процесса в вузах будущего. Представлена авторская гипотеза относительно изменений в стилях и акцентах преподавательской деятельности с информирующего на вдохновляющий и побуждающий.

Ключевые слова: преподаватель, высшее учебное заведение, тенденции, профессиональная деятельность.

Постановка проблемы в общем виде. В современном украинском высшем образовании существует много привычных и устоявшихся форм, методов и средств преподавательской деятельности, регламентированных нормативно-правовой документацией и всячески поддерживаемых силой сложившихся традиций. Их креативное, иногда незаконное, но эволюционно неизбежное взаимопроникновение, сращивание и модификация – естественный процесс отбора лучших вариантов, детерминированный меняющимися задачами и целями каждого конкретного вуза и преподавателя.

В этой связи не лишним будет поразмышлять о будущих характеристиках высшего образования Украины с целью формирования комфортной и продуманной позиции по отношению к возможной модификации роли, миссии и функций педагогов высшей школы в условиях информационного общества. Содержательной основой таких размышлений являются некоторые обобщения авторского педагогического опыта в рамках подготовки педагогов высшей школы в Классическом приватном университете.

Презентация авторских прогнозов относительно некоторых важных тенденций в профессиональной деятельности преподавателей высшей школы будущего на основе уже сейчас проявляющихся процессов – **цель** данной статьи.

Результаты собственных исследований. Авторские наблюдения за существующей ситуацией в высшей школе позволяют эксплицировать ряд интересных противоречий, которые напрямую касаются нашего ближайшего будущего, в частности между:

- традиционно устойчивым желанием преподавателя быть главным достоверным источником информации для студента и растущими техническими возможностями, благодаря которым его непосредственное присутствие и контакт становятся не всегда обязательными;
- перманентным ростом возможностей объективной оценки качества педагогического труда с помощью статистического анализа параметров обратной связи (например, благодаря специально оборудованным click-технологиями аудиториям, анонимным сайтам, где каждый студент может оставить комментарий о собственных впечатлениях от работы педагога) и отсутствием валидного механизма корреляции мастерства преподавательской деятельности с заработной платой;

© А.В. Сущенко, 2013

- абстрактным характером корреляции результатов педагогического труда с экономической выгодой научно-педагогических сотрудников и конкретной готовностью, заинтересованностью бизнеса в знаниях, умениях, навыках, ценностных установках и компетенциях выпускников вузов;
- декларированием в Болонских договоренностях необходимости мобильного, насыщенного, взаимовыгодного обмена преподавателями в вузах Евросоюза и отсутствием реальной экономической, а иногда и нормативно-правовой возможности осуществить качественное повышение собственной профессиональной квалификации в ведущих вузах;
- ростом количества мультимедийных моделей высшего образования в развитых и развивающихся странах, увеличением учебной роли электронных средств массовой коммуникации и несовершенным законодательным базисом в этой сфере, отсутствием возможности быстро научиться этому навыку для всех преподавателей высшей школы.

Перечисленные и многие другие противоречия порождают локальную энергию для выхода из кризиса, в котором не всегда есть место официально декларированной политике вузов, но всегда есть возможность сделать существенную коррекцию в организации реального педагогического процесса. Например, к числу уже сейчас наблюдаемых тенденций многие специалисты относят перенос энергии педагогических процессов в зону автономного учебного поведения студентов, их самостоятельную работу [2]. С целью прежде всего экономии вузы стараются трансформировать многие виды учебной работы студентов в самостоятельную плоскость, с использованием методических платформ типа Moodle и др. Их роль в обучении постепенно растет, вытесняя не только дорогие бумажные носители, но и многие “информирующие”, низкоактивные виды аудиторной работы. И действительно, есть ли смысл в малоэффективном зачитывании с книжки новой информации, во время которой преподаватель не получил ни одного вопроса от аудитории, не реагировал на очевидную потерю интереса и снижение уровня понимабельности информации? Не эффективнее ли заменить такую лекцию просмотром лучших аналогов, к примеру, нобелевских лауреатов, записанных на видео с использованием дорогостоящего демонстрационного оборудования, 3D-графики и т.д.? С учетом растущих настроений “сэкономить” такое решение наверняка придет, возможно, и на уровне государственных стандартов. Значит, со временем любой студент, независимо от страны проживания, сможет иметь доступ к лучшим в мире преподавателям и ученым по любой проблеме или дисциплине.

Очевидно, что война за умы, чувства и установки современных студентов постепенно переходит в интернет-среду – удобную, емкую, яркую, комфортную. Справедливости ради следует сказать, что наши студенты давно уже “живут” в ней, а компьютерные процессоры в разных формах постепенно становятся продолжением их тела, органов чувств и мозга. Именно об этом говорил один из самых успешных футурологов современности Рей Курцвейл, когда предвещал, что к 2025–2030 гг. начнется постепенное сращивание человеческих организмов с мощнейшими нанокomпьютерами, благодаря которым наша жизнь будет длиться сколь угодно долго, а большинством процессов станут управлять созданные нами и иногда думающие за нас несколько граммов неживого вещества [5].

Ясная для профессионалов, но все еще латентная для широкого круга общественности проблема экономии дорогого преподавательского времени, на фоне социальных, демографических и экономических неприятностей, преследующих нашу стра-

ну с момента ее зарождения, требует уже сейчас незамедлительной реакции и продуманного решения. При этом необходимость снижения себестоимости образовательного продукта за счет уменьшения доли “ручного труда” либо его стоимости становится естественным, как и замена человека во всех типах производств, где это только возможно.

Представляя результаты собственных исследований, большинство из которых находится на стыке между еще не оформленной теорией и не проверенной пролонгированным экспериментом практикой, хотелось бы очертить суть возможных изменений в работе преподавателя высшей школы в условиях глобализации и информатизации мира.

Важное изменение касается миссии аудиторной работы преподавателя высшей школы. В новых условиях ее можно выразить в следующей гипотезе: успешный преподаватель высшей школы XXI в. постепенно изменит стиль аудиторной работы с “информирующего” на “побуждающий”, “рекламный”, “мотивирующий”, “вдохновляющий”. Главной целью такой работы станет возникновение у студента желания и возможности действовать самостоятельно. В частных вузах страны, где практически отсутствует финансовая поддержка государства, а богатые инвесторы не спешат вкладывать в будущее образовательной сферы, эта тенденция все больше заметна, ведь в условиях высокой конкурентной борьбы за выживание и процветание вузы Украины в последние 8–10 лет приглашают для обучения людей с ограниченным ресурсом времени и расчетом на их самостоятельную работу с преобладанием дистанционной формы взаимодействия.

Вероятно, что с либерализацией нормативных основ организации учебного процесса, правил лицензирования и аккредитации специальностей, переносом функции контроля за результатами учебного процесса на плечи независимых и объективных профессиональных сообществ, данное решение станет основой существенной модернизации высшего образования.

На сегодняшний день, к сожалению, растет и ширится категория людей, профессионально не самоидентифицированных, заинтересованных лишь в получении диплома о высшем образовании и получении формального права занимать ту или иную должность. Данный феномен свойственен не только украинской ментальности и является предметом отдельного разговора, но уже сейчас намечаются и признаки выхода из сложившейся ситуации. Рыночные отношения в этом смысле неизбежно сепарируют профессионалов и дилетантов с дипломами. Сегодня мало кому придет в голову нанимать для оказания какой-либо услуги человека, исходя только из наличия у него диплома. Что касается выживаемости вузов, то и здесь, учитывая то, что в 1995–2001 гг. рождаемость детей перманентно падала [4], скорее всего, будет принято решение о либерализации государственной политики в сфере дипломирования специалистов. Таким образом, будут задействованы и многие другие экстрауниверситетские факторы, а заинтересованные в росте стоимости диплома высшие учебные заведения будут вынуждены вступить в конкурентную борьбу за клиента на основе предложенных повышенного качества образования.

В этих условиях в стандарты современного профессионального образования помимо привычных и устоявшихся форм учебной работы уверенно прорываются те, которые еще 20 лет назад были бы просто невозможны в силу отсутствия некоторых технологических ресурсов и не дорогой, но адекватной потребностям материальной базы.

Наблюдаемые и понимаемые на основе реального педагогического эксперимента в Классическом приватном университете тенденции модификации профессии педагога высшей школы позволяют нам на данном этапе эксперимента подтвердить гипотезу о целесообразности смены “информирующего” стиля преподавания на “побуждающий”, “суггестивный”, “убеждающий”, “рекламный” или “вдохновляющий”.

Данное решение позволит максимально комфортно вписаться большинству педагогов в уже просматривающуюся модель будущего высшего образования, в котором значительная часть работы будет переложена на плечи все более умных, удобных и недорогих машин, а главной востребованной способностью “аудиторного” преподавателя станет способность вовлечь студентов разных специальностей в пролонгированное самообучение на методической базе университетов.

Таким образом, “зажечь огонь” желания учиться самостоятельно, с минимальными затратами сил и времени в аудиторном формате прорекламировать локальные ресурсы поддержки учебных программ, а затем продолжить управление самостоятельной учебной активностью студентов в дистанционном формате – вот модель востребованного в будущем преподавания.

Важной характеристикой такого будущего, следуя логике повсеместно доминирующей “китайской” стратегии производства материальных и идеальных благ, будет удешевление профессиональной подготовки. Именно это повлечет за собой высокую конкурентоспособность “побуждающего”, а не “информирующего” стиля преподавания. Действительно, на наших глазах рождается целая плеяда педагогов-мастеров, за спиной которых, в силу сложившейся экономической нецелесообразности, практически нет реальной эмпирической науки, но есть “вдохновляющая”, “побуждающая” компетентность, способная на основе высокого эмоционального интеллекта, личного обаяния и артистизма выполнить как минимум одну поставленную повсеместно руководством задачу по набору и удержанию студентов в рамках контрактных отношений с высшим учебным заведением.

Таким образом, в недалеком будущем, по нашим прогнозам, произойдет некая сепарация форм труда. Одни педагоги-ученые будут добывать знания, другие - популяризировать и передавать. Такая практика, основанная на здоровой конкуренции, уже давно существует в мире, где максимум один процент населения создает технологии, стандарты и алгоритмы, а остальные 99 процентов ими пользуются, к нашей общепедагогической радости – пока еще в творческой форме.

Возвращаясь к экспериментальной программе по подготовке будущих преподавателей университетов в Классическом приватном университете, в которой большая часть энергии педагогического процесса перенесена в дистанционный формат, к нынешнему моменту можно выделить зоны наибольших трудностей: отсутствие пролонгированного личного контакта с “носителями знаний”, наличие сложностей с приобретением большинства немыслительных навыков и общее отставание специфической профессионально-кинестетической культуры. Хотелось бы выделить и главные позитивные стороны: повышенный доступ к образовательным ресурсам; вовлечение людей, живущих в отдаленных районах, благодаря использованию Интернета; технологичность в оценке значительной части когнитивного компонента обучения; минимальный уровень насилия человека человеком; создание конкурентной среды для зарождающегося рынка преподавателей “вдохновляющего” жанра. Последний тезис с точки зрения развития системы высшего образования имеет огромное значение. Как уже говорилось в начале статьи, преподаватель сегодня находится в малоконкурентной среде и формально не заинтересован напрямую в результатах своего труда. Уве-

личиваючися возможности справедливой и точной его оценки через анализ обратной связи с потребителями услуг позволяют надеяться на создание в недалеком будущем системы прямого бихевиористически ориентированного подкрепления усилий преподавателя в проявлении педагогического мастерства в аудиторной и некоторой другой работе.

Контент-анализ одного из самых популярных, хотя и не совершенных сайтов, посвященных созданию рейтинга преподавателя, во многом может послужить примером для видения будущего [3]. Мнение самих потребителей образовательных услуг – студентов разных специальностей – позволяет отследить латентную динамику удовлетворенности разными аспектами педагогической работы преподавателей высшей школы. При этом сделать это можно в масштабах практически всего бывшего Советского Союза. Кстати, среди положительных качеств, которые в последнее время доминируют в комментариях студентов (а может, и преподавателей: опрос анонимный), лидируют те, которые предполагают наличие способности к оптимистичному, возвышающему, поддерживающему, фасилитативному преподаванию:

- “Очень позитивные пары, после которых хочется что-то изменить не только в себе, но и в окружающем мире”;
- “Преподаватель – СУПЕР!!!!!!!!!!!!!! Поднимает настроение на каждом занятии!!!!”;
- “Незабываемые пары, даже на 8-9 с удовольствием сидишь! А все потому, что сам словно подзаряжаешься его позитивной энергетикой” [3].

Эти и многие другие анонимные высказывания представляют интерес для анализа и самоанализа, что дает в целом надежду на постепенное приближение преподавательской профессии к высшей конкурентности и измеряемости, которая в эпоху рыночных отношений имеет большое значение. На данном этапе существенной проблемой является интенсивность, с которой студенты делают записи. К сожалению, ее недостаточно. В идеале преподаватель должен иметь возможность для анализа результатов каждого учебного занятия, что вполне возможно при наличии специально оборудованных аудиторий в варианте “здесь и сейчас”, а также учета интересов других потенциальных участников оценки педагогического труда, а именно:

- возможного работодателя и его цели, которые могут иметь значительные противоречия с существующей теорией и практикой профессиональной подготовки, стандартами ОКХ и др.;
- руководителя (собственника) учебного заведения, который платит преподавателю заработную плату и зачастую заинтересован в прибыли;
- родственников студента, которые, как правило, оплачивают его обучение.

Аналогами данной технологии в сегодняшних масс-медиа можно считать популярную политическую передачу “Шустер-Live”, в которой можно увидеть образцы будущих моделей аудиторной работы на основе мгновенной обратной связи.

Выводы. Медленные, но устойчивые изменения, происходящие в сфере высшего образования, позволяют на локальном экспериментальном уровне отследить некоторые тенденции в профессиональной деятельности преподавателей высшей школы.

Мы привыкли к тому, что педагоги высшей школы могут и должны жить и работать долго. Их ценность в пролонгированном насыщенном контакте с годами не девальвируется, а мысли продолжают заполнять внутренний мир своих студентов. Причина уверенности, что так будет всегда, кроется в особенностях профессии. Она одна из тех немногих, в которых человеку предъявлено обязанностью “взаимопропиты-

ваться”, взаимообогащаться чувствами, мыслями и действиями другого человека. При этом ценность такого с падением доли непосредственного человеческого контакта “преподаватель-студент” неизбежно растёт. В совершенствовании техники такого “взаимопропитывания” как компонента педагогического мастерства очень важно избегать штампов, формировать собственный стиль использования всех выразительных средств, при помощи которых педагог достигает оригинальности и целевого воздействия. Тем не менее, неуклонный технический прогресс заставляет сделать некоторые полезные обобщения, касающиеся преподавательской работы, востребованной в ближайшем будущем:

- - степень насыщенности межличностных контактов “преподаватель-студент” будет падать, что потянет за собой необходимость смещения акцентов аудиторной работы с “информирующего” жанра на “фасилитативный”, “вдохновляющий”, “побуждающий”;
- перенос энергии учебной работы в плоскость сферы персональной ответственности студентов детерминирует необходимость развития у всех без исключения преподавателей специфических навыков по обслуживанию и сопровождению этой работы в зоне автономного поведения [2];
- автоматический анализ сигналов обратной связи, вместе с продуманным контролем и мониторингом когнитивной, эмоциональной и поведенческой сфер будущих специалистов, поставит преподавателя в условия жесткой, но справедливой конкуренции на рынке труда.

Данная статья, по сути, является частью постановки проблемы видения будущего идеального украинского университета и украинского преподавателя. Она ни в коей мере не претендует на объективность и точность в выдвинутых предположениях, но в перспективе позволяет глубже понять и определиться, в какой системе высшего образования нам с Вами скоро придется работать.

Список литературы: 1. *Гордон Д.* Революція в навчанні / Гордон Драйден, Джанетт Вос ; пер. з англ. М. Олійник. – Л. : Літопис, 2005. – 542 с. 2. *Солдатенко М.М.* Теоретико-методологічні основи розвитку самостійної пізнавальної діяльності майбутнього вчителя : дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.04 / Солдатенко Микола Миколайович. – К., 2006. – 427 с. 3. Рейтинг преподавателей [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.studzona.com/teacher>. 4. Державна служба статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/> 5. Predictions made by Ray Kurzweil [Electronic resource]. – Mode of access: http://en.wikipedia.org/wiki/Predictions_made_by_Ray_Kurzweil.

Bibliography (transliterated): 1. Gordon D. Revoljucija v navchanni / Gordon Drajden, Dzhannett Vos ; per. z angl. M. Olijnik. – L. : Litopis, 2005. – 542 s. 2. Soldatenko M.M. Teoretiko-metodologichni osnovi rozvitku samostijnoї piznaval'noї dijajl'nosti majbutn'ogo vchitelja : dis. ... d-ra ped. nauk : 13.00.04 / Soldatenko Mikola Mikolajovich. – K., 2006. – 427 s. 3. Rejting prepodavatelej [Jelektronnyj resurs]. – Rezhim dostupa: <http://www.studzona.com/teacher>. 4. Derzhavna sluzhba statistiki Ukraїni [Elektronnij resurs]. – Rezhim dostupu: <http://www.ukrstat.gov.ua/> 5. Predictions made by Ray Kurzweil [Electronic resource]. – Mode of access: http://en.wikipedia.org/wiki/Predictions_made_by_Ray_Kurzweil.

А. В. Сущенко

ВАЖЛИВІ ТЕНДЕНЦІЇ В ПРОФЕСІЙНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ ВИКЛАДАЧІВ ВИЩОЇ ШКОЛИ

У статті обґрунтовано актуальність проблеми розроблення моделей модернізованої професійно-педагогічної діяльності майбутніх викладачів вищої школи. Акцентовано увагу на основних тенденціях та суперечностях в організації педагогічного процесу у вишах майбутнього. Викладено авторську гіпотезу щодо зміни стилів та акцентів у викладацькій діяльності майбутнього з інформувального на такий, що надихає та стимулює.

Ключові слова: викладач, вищий навчальний заклад, тенденції, професійна діяльність.

UDK 37.014:378.1:378.124(045)

A. Sushchenko

IMPORTANT TRENDS IN THE PROFESSIONAL ACTIVITY OF HIGHER SCHOOL TEACHERS

The actuality of the model development problem of the modernized vocational and educational activities of university future lecturers is grounded in the article. The attention is focused on the important tendencies and contradictions in the educational process organization in universities of the future. Author's hypotheses concerning the change of styles and accents from informative to incentive and motivating in teaching activity of the future are highlighted.

Key words: lecturer, university, tendencies, professional activity.

Стаття надійшла до редакційної колегії 10.04.2013

О. А. Ігнатюк

**ФОРМУВАННЯ ГОТОВНОСТІ ДО ПЕДАГОГІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ
АСПІРАНТІВ ТЕХНІЧНОГО УНІВЕРСИТЕТУ ЯК ОДНЕ ІЗ ЗАВДАНЬ ЦЕНТРУ
СУЧАСНИХ ПЕДАГОГІЧНИХ ТЕХНОЛОГІЙ**

Статтю присвячено одному із завдань Центру сучасних педагогічних технологій НТУ "ХПІ". Розкрито особливості формування готовності до педагогічної діяльності у аспірантів технічного університету в процесі вивчення психолого-педагогічної дисципліни "Основи педагогіки вищої школи".

Ключові слова: аспірант; викладацька діяльність; діяльнісний характер навчання; контекстне навчання; педагог вищої школи; психолого-педагогічна підготовка; центр сучасних педагогічних технологій, технічний університет.

Актуальність та постановка проблеми. Професійну діяльність викладача за своїм характером в наукових дослідженнях давно й однозначно віднесено до творчих видів діяльності, яка вважається досить нелегкою працею. Розгляд цих питань, їх обґрунтування знаходимо у працях видатних мислителів і педагогів різних епох (М. Бердяєв, А. Дистервег, І. Кант, П. Каптерев, Я. Коменський, М. Ломоносов, А. Макаренко, Й.-Г. Пестолоцці, М. Пирогов, Г. Сковорода, В. Сухомлинський, Л. Толстой, К. Ушинський, С. Франк та ін.).

Складність професійної діяльності викладача виявляється не тільки в різноманітності компонентів і взаємозв'язків між ними, але й їх взаємозв'язків між цими компонентами й зовнішнім середовищем. На ці положення наголошують у своїх наукових працях А. Алексюк, О. Гура, В. Гриньова, І. Зязюн, М. Євтух, О. Іонова, В. Кремень, В. Кудін, В. Лозова, І. Прокопенко, О. Романовський, С. Сисоєва, О. Сухомлинська, Т. Сущенко, А. Сущенко та інші дослідники. Викладацька діяльність нерозривно пов'язана із творчістю. Практично при проведенні кожного заняття доводиться щось корегувати як у змісті навчального матеріалу, так і в методиці навчання. Невипадково, що проведене заняття щоразу виходить новим. Дійсно, педагог стає майстром своєї справи, професіоналом у міру того, як він освоює й розвиває педагогічну діяльність, опановує педагогічним капіталом, визнає педагогічні цінності. Зазначимо, що більшість викладачів технічного університету не мають базової педагогічної освіти і набувають своєї професійної майстерності (у тому числі педагогічної) протягом багатьох років професійної (викладацької) діяльності.

За умов сьогодення в новітніх планах підготовки фахівців у ВТНЗ з метою поліпшення підготовки викладацьких кадрів уведено вивчення відповідних дисциплін: "Психолого-педагогічні основи викладацької діяльності", "Психолого-педагогічний практикум", "Методика викладання технічних дисциплін" (для слухачів магістерських програм інженерно-технічного і управлінського профілю) та "Основи педагогіки вищої школи" (для аспірантів технічного університету). На кафедрі педагогіки і психології управління соціальними системами Національного технічного університету "Харківський політехнічний інститут" вже восьмий рік функціонує магістратура "Педагогіка вищої школи" (друга вища освіта), після закінчення якої слухачам присвоюється кваліфікація "викладач технічних університетів та вищих навчальних закладів".

© О. А. Ігнатюк, 2013

На базі методичного відділу НТУ "ХП" щорічно функціонують до 25 семінарів та інших форм занять, що спрямовані на активізацію роботи з удосконалення педагогічної майстерності викладачів; організуються конференції, виставки науково-методичної літератури, школи-семінари тощо. Отже, усі поймаєні заходи сприяють розвитку творчого потенціалу педагогічних працівників, виявленню, узагальненню і розповсюдженню кращого педагогічного досвіду.

З 2010 року на базі методичного відділу університету та кафедри педагогіки і психології управління соціальними системами НТУ "ХП" діє Центр сучасних педагогічних технологій (Центр СПТ) (керівник - проректор з науково-педагогічної роботи, завідувач кафедри педагогіки і психології управління соціальними системами, член-кореспондент НАПН України, доктор педагогічних наук професор Романовський Олександр Георгійович).

Центр СПТ створено для розвитку педагогічної майстерності викладачів технічних ВНЗ та інших закладів освіти як найвищого рівня педагогічної діяльності і вияву творчої активності особистості педагога. Одним із завдань діяльності Центру СПТ є формування готовності до викладацької діяльності аспірантів та магістрантів інженерно-технічного та економічного профілю.

Вирішення проблем професійної підготовки будь-якого майбутнього фахівця, у тому числі й інженерно-технічного профілю, багато в чому залежить від адекватності та ефективності обраних засад організації навчально-виховного процесу у вищому навчальному закладі. При цьому дуже важливого значення набуває готовність до професійної діяльності. У нашому випадку йдеться про формування готовності до педагогічної діяльності у аспірантів технічних університетів, яких прийнято вважати майбутніми викладачами. Вони не мають базової вищої педагогічної освіти і набувають знань з педагогічної діяльності під час навчання в аспірантурі та в подальшій викладацькій діяльності на кафедрах університету за обраним фахом.

Теоретичні положення формування готовності до педагогічної діяльності у майбутніх викладачів вищої школи висвітлено А. Алексюком, В. Гриньовою, І. Зязюном, М. Євтухом, В. Лозовою, Л.Рибалкою, І. Прокопенком, С. Сисоєвою, О. Сухомлинською та іншими. Незважаючи на значний інтерес науковців до цієї проблеми у процесі підготовки майбутніх фахівців, це питання потребує подальшого вивчення.

Мета статті полягає в розкритті особливостей формування готовності до педагогічної діяльності аспірантів технічного університету у процесі психолого-педагогічної підготовки.

Педагогічна професія, як ми вже зазначали, є одночасно перетворюючою й керуючою. А для того, щоб управляти процесом розвитку особистості, потрібно бути компетентним. Поняття професійної компетентності педагога тому виражає єдність його теоретичної й практичної готовності в цілісній структурі особистості й характеризує його професіоналізм (І.А. Зязюн).

Зміст професійної компетентності педагога тієї або іншої спеціальності виражається кваліфікаційною характеристикою. Вона є нормативною моделлю компетентності педагога, відображаючи науково обґрунтований склад професійних знань, умінь і навичок. Кваліфікаційна характеристика - це, по суті, звід узагальнених вимог до викладача на рівні його теоретичного й практичного досвіду.

Тому зміст педагогічної освіти як ціле може бути розглянутий як єдність знань і вмінь, досвіду творчої діяльності й досвіду емоційно-ціннісного ставлення до педагогічної дійсності. Взаємозв'язок цих компонентів не суперечить їхній ліній-

ності, коли попередні елементи можуть до певної межі існувати окремо від наступних, але наступні неможливі без попередніх.

Формування готовності аспірантів університету відбувалось на підставі запровадження контекстного підходу. Контекстний підхід до організації процесу навчання у ВНЗ, запропонований А. Вербицьким, заснований на ідеї знаково-контекстного навчання. Можна погодитися із думкою автора, що для досягнення мети формування фахівця у ВНЗ (конкурентоспроможної особистості) необхідно організувати навчання таким чином, щоб воно забезпечувало перехід, трансформацію одного типу діяльності (пізнавальної) в інші (професійну) відповідною зміною потреб і мотивів, цілей, дій (вчинків), засобів, предметів та результатів [1].

Отже, у контекстному навчанні зміст навчання проектується як предмет навчальної діяльності, що послідовно трансформується в предмет діяльності професійної, наповнюючи процес навчання особистісним значенням, створюючи можливість для цілепокладання та досягнення цілей. Обґрунтування нашого вибору пов'язане перш за все тим, що положення контекстного навчання, ґрунтуючись на орієнтирах гуманістичної парадигми, передбачають максимальне наближення процесу професійної підготовки до реалій майбутньої професійної діяльності викладача технічного університету, формування здатності у аспіранта аналізувати, прогнозувати й проектувати траєкторії власного професійного зростання.

Моделюючи зміст навчання (зокрема, навчальної дисципліни “Основи педагогіки вищої школи”), маємо на меті не лише формування у аспірантів цілісного уявлення про майбутню професію, а й спрямування їх погляду на майбутнє [3, 5]. У процесі психолого-педагогічної підготовки аспірантів дотримуємося таких принципів [4, 6]:

- індивідуальної значущості знань, умінь і навичок, яких набуває майбутній викладач;
- наявності цілісної інформації про сутність і структуру, функції педагогічної діяльності;
- послідовного переходу від навчальної через квазіпрофесійну (моделювання професійної) до професійної педагогічної діяльності;
- проблемного і діалогічного спілкування в системі “студент-викладач” і “студент-студент”;
- індивідуалізації та диференціації змісту психолого-педагогічного навчання, технологій організації навчального процесу;
- ігрового моделювання й рольової перспективи;
- єдності навчання й виховання, розвитку й самовдосконалення;
- відкритості навчання (гармонійне поєднання різних технологій навчання - як традиційних, так і інноваційних).

У процесі викладання аспірантам навчальної дисципліни “Основи педагогіки вищої школи” передбачено гармонійне поєднання різних форм роботи: лекційної, практичної, самостійної, різновидів консультацій, співнавчання, взаємонавчання (колективне, групове, мікрогрупове навчання в співпраці). В наведених вище прикладах організації занять студент і викладач є рівноправними, рівнозначними суб'єктами. Саме така організація занять сприяє ефективному засвоєнню аспірантами змістовного компонента майбутньої педагогічної діяльності. Спираючись на концепцію знаково-контекстного навчання А. Вербицького [2], передбачено проведення таких видів лекцій: проблемна лекція, бінарна лекція, лекція з наперед запла-

нованими помилками, лекція-конференція. Завдяки їх впровадженню зростає роль діалогічної взаємодії, відбувається послідовний перехід від простої передачі інформації до активного засвоєння аспірантами змісту навчальної дисципліни.

Психолого-педагогічна підготовка аспірантів технічного університету згідно з навчальним планом передбачає як лекційну форму навчання (30 ауд. год.), так й практичні (семінарські) заняття (відведено 15 ауд. год). Організація практичних і семінарських занять передбачає взаємодію та активне спілкування рівноправних учасників (семінар-круглий стіл, семінар-дискусія, семінар-дослідження, робота у командах за типом брейн-рингу тощо), де аспіранти набувають досвіду колективної командної роботи, розвивають особистісний потенціал, відповідальність за результати співпраці, комунікативні, організаторські, лідерські якості, виступають у ролі доповідачів і опонентів, ставлять та вирішують проблеми (творчі, пошукові, проєктувальні), тренуються у публічному виступі, презентації, доведенні та відстоюванні правильності власної позиції тощо.

Окреме місце відведено індивідуальним заняттям, організованим з метою: усунення причин зниження пізнавальної активності; створення траєкторії навчання кожного аспіранта й формування умов, що сприяють розвитку його готовності до майбутньої педагогічної діяльності. Вважаємо доцільною реалізацію таких педагогічних умов:

- активна участь аспірантів у процесі обговорення, неформальних дискусіях у командах (мінігрупі), на потоці за тематикою навчальної дисципліни, під час прийняття рішень;
- організація спільної діяльності на кожному етапі навчання (особливо на початковому), яка поступово перетворюється на самостійну, спрямовану на вирішення навчально-проблемних ситуацій;
- створення партнерських відносин взаємодії, що ґрунтуються на співробітництві, відкритості, довірі, особистій участі, підтримці;
- забезпечення умов необхідного консультування (надання викладачем консультацій та додаткових завдань аспірантам, які бажають знати більше);
- забезпечення систематичного контролю знань аспірантів, як додаткового мотиватора навчання;
- урахування стартового потенціалу аспірантів (знань слухачів навчальної дисципліни) з метою індивідуального підходу до кожного майбутнього фахівця;
- створення “ситуацій успіху”, ефекту новизни, ефекти змін, ефекту гри, тобто важливо не тільки зрозуміти внутрішній світ особистості, її емоційний стан, але й прагнути допомогти при вивченні дисципліни опанувати вкрай необхідні психолого-педагогічні знання, які мають трансформуватися у вміння та навички.

Отже, педагогічний досвід минулих сторіч визначив дві базові вимоги, основні принципи, яким повинна відповідати освіта - гуманізація й індивідуалізація процесу навчання й виховання. Особливо важливі ці принципи в організації освітнього процесу у вищій школі, тому що всебічний розвиток майбутнього фахівця як особистості - необхідна умова його становлення як професіонала. Реформування вищої освіти усе ясніше оголює традиційність типово вітчизняного підходу в підготовці фахівців у ВНЗ: головне, “первинне” – знання, все інше – “другорядне”, відповідно до цього відбувається й поділ “цілісного освітнього процесу” на – головний – навчальний й – другорядний – виховний. Так народжується глибоке протиріччя, наслідки якого виявляються в кожному студентові, у кожному фахівцеві: основним критерієм

в оцінюванні випускника ВНЗ – (у тому числі й інженера, викладача) є, як і раніше, знання, тоді як чинником, який визначає успішність його професійної діяльності, виявляється сформованість, цілісність його особистості, духовне багатство, моральні й етичні риси. На цьому неодноразово наголошували у своїх наукових працях В.П. Андрущенко, І.А. Зязюн, М.Б.Євтух, Т.Ф.Ісаєва, В.О. Кудін, О.Г. Романовський, С.О. Сисоєва та інші вчені.

Така орієнтація всієї системи освіти неминуче веде до відтворення репродуктивного типу свідомості людини, сприяє мінімізації суб'єктності особистості, пропонуючи їй лише освоєння жорстко регламентованих соціальних і професійних функцій. Вища освіта в цьому випадку залишається традиційною сферою відтворення кадрів, галузю суспільного виробництва “людських ресурсів”[6].

Дійсно, сьогодні гостро назріла необхідність “гармонізації особистісних і соціальних інтересів”, у забезпеченні комплексу умов для ефективного формування цілісної, творчої, соціально активної, духовно багатого особистості майбутнього фахівця – інженера, педагога (О.Г. Романовський, М.І. Лазарєв, О.І. Коваленко, І.Ф. Прокопенко, Ю.П. Нагірний й ін). Дуже важливим засобом забезпечення такого цілісного, культуротворчого розвитку особистості молодого фахівця може й повинне стати професійне виховання майбутнього фахівця, яке є собою процесом формування його особистості, його морально-естетичної сфери, фундаментальних знань, духовної культури.

В умовах прискорення науково-технічного прогресу в усіх сферах діяльності зростають вимоги до інтелектуального й морального потенціалу людини, до його загальної культури. Суспільство усе більше має потребу в людях з високим рівнем розумового й морального розвитку, готових до безперервного розширення свого загального й науково-технічного кругозору, підвищенню професійної кваліфікації.

Особливого значення набувають особистісний підхід до аналізу культури й виявленню особливостей формування особистості. Особистісний підхід припускає, що його може здійснювати лише педагог, який усвідомлює особистістю самого себе. Тільки в цьому випадку він може побачити особистість у вихованці, зрозуміти його й будувати свою взаємодію з ним як діалог, як обмін інтелектуальними, емоційними й соціальними цінностями, завдяки чому розвивається як особистість вихованця, так і сам педагог розвиває себе як особистість. Саморегуляція як вольовий прояв особистості розкриває природу й механізм таких рис особистості викладача, як ініціативність, самостійність, відповідальність. Всі інші види творчої діяльності поступаються творчості педагогічній за своєю складністю й відповідальністю саме через те, що в процесі педагогічної діяльності відбувається “творення” й “створення” особистості [3, 4].

Висновки та перспективи подальших досліджень. Педагогічна діяльність, як і будь-яка інша, має не тільки кількісну міру, але й якісні характеристики. Зміст й організацію педагогічної праці можна правильно оцінити, лише визначивши рівень творчого ставлення педагога до своєї діяльності, що відбиває ступінь реалізації їм своїх можливостей при досягненні поставлених цілей. Творчий характер педагогічної діяльності тому є найважливішою її об'єктивною характеристикою. Вона обумовлена тим, що різноманіття педагогічних ситуацій, їхня неоднозначність потребують варіативних підходів до аналізу й вирішення завдань, які впливають із них.

До провідних функцій системи методичної підготовки майбутнього педагога у ВНЗ [2, 4, 5] варто віднести: формування самосвідомості майбутнього викладача; формування спрямованості особистості майбутнього викладача на творче здійснен-

ня своєї професійної діяльності; формування необхідного комплексу професійних знань, умінь і навичок для творчого здійснення професійної діяльності педагога; формування досвіду практичної професійної діяльності педагога, заснованого на дослідницькому підході.

Отже, творча індивідуальність педагога - це системне, інтегративне особистісне утворення, що становить сукупність мотиваційних, інтелектуальних, емоційно-вольових і професійно-ціннісних якостей, що виникає, розвивається та виявляється в неповторному, самобутньому способі здійснення педагогічної діяльності, що припускає якісне перетворення особистості педагога, розвиток його творчого потенціалу. Опановані аспірантами психолого-педагогічні знання будуть якнайкраще сприяти розвитку їхнього особистісного потенціалу, який, безумовно, буде розвиватися й самовдосконалюватися під час виконання своєї професійної діяльності.

Список літератури: 1. *Вербицкий А.А.* Контекстное обучение: формирование мотивации / А.А. Вербицкий // Высшее образование в России. – 1998. - №1. – С. 101-107. 2. *Вербицкий А.А.* Психолого-педагогические особенности контекстного обучения / А.А. Вербицкий. – М., 1987. -346 с. 3. *Гура О. І.* Педагогіка вищої школи: вступ до спеціальності: навчальний посібник / О. І. Гура. – К.: Центр навчальної літератури, 2005. – 224 с. 4. *Євтух М. Б.* Педагогічна діяльність / М. Б. Євтух // Енциклопедія освіти / Акад. пед. наук України; головний ред. В. Г. Кремень. – К.: Юрінком Інтер, 2008. – С. 640–641. 5. *Зязюн І. А.* Краса педагогічної дії: навч. посібник [для вчителів, аспірантів, студентів середніх та вищих навчальних закладів] / І. А. Зязюн, Г. М. Сагач. - К.: Українсько-фінанський інститут менеджменту і бізнесу, 1997. – 302 с. 5. *Ігнатюк О. А.* Формування готовності майбутнього інженера до професійного самовдосконалення: теорія і практика: [монографія] / О.А. Ігнатюк. – Харків: НТУ “ХПІ”, 2009. – 432 с. 6. *Исаева Т.* Преподаватель как субъект качества образования / Т. Исаева // Высшее образование в России. – 2003. – № 2. – С. 17–23.

Bibliography (transliterated): 1. Verbickij A.A. Kontekstnoe obuchenie: formirovanie motivacii / A.A. Verbickij // Vysshee obrazovanie v Rossii. – 1998. - №1. – S. 101-107. 2. Verbickij A.A. Psihologo-pedagogicheskie osobennosti kontekstnogo obuchenija / A.A. Verbickij. – M., 1987. -346 s. 3. Gura O. I. Pedagogika vishhoj shkoli: vstup do special'nosti: navchal'nij posibnik / O. I. Gura. – K.: Centr navchal'noj literaturi, 2005. – 224 s. 4. Єvtuh M. B. Pedagogichna dijəl'nist' / M. B. Єvtuh // Enciklopedija osviti / Akad. ped. nauk Ukraїni; golovnij red. V. G. Kremen'. – K.: Jurinkom Inter, 2008. – S. 640–641. 5. Zjazjun I. A. Krasa pedagogichnoj dii: navch. posibnik [dlja vchiteliv, aspirantiv, studentiv serednih ta vishhij navchal'nih zakladiv] / I.A. Zjazjun, G. M. Sagach. - K.: Ukraїns'ko-finans'kij institut menedzhmentu i biznesu, 1997. – 302 s. 5. Ignatjuk O. A. Formuvannja gotovnosti majbutn'ogo inzhenera do profesijnogo samovdoskonalennja: teorija i praktika: [monografija] / O.A. Ignatjuk. – Harkiv: NTU “HPI”, 2009. – 432 s. 6. Isaeva T. Prepodavatel' kak sub'ekt kachestva obrazovanija / T. Isaeva // Vysshee obrazovanie v Rossii. – 2003. – № 2. – S. 17–23.

УДК 378:37.03

О. А. Игнатюк

ФОРМИРОВАНИЕ ГОТОВНОСТИ К ПЕДАГОГИЧЕСКОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ АСПИРАНТОВ ТЕХНИЧЕСКОГО УНИВЕРСИТЕТА КАК ОДНА ИЗ ЗАДАЧ ЦЕНТРА СОВРЕМЕННЫХ ПЕДАГОГИЧЕСКИХ ТЕХНОЛОГИЙ

Статья посвящена одной из задач Центра современных педагогических технологий НТУ "ХПИ". Раскрыты особенности формирования готовности к педагогической деятельности аспирантов технического университета в процессе изучения психолого-педагогической дисциплины "Основы педагогики высшей школы".

Ключевые слова: аспирант; преподавательская деятельность; деятельностный характер обучения; контекстное обучение; педагог высшей школы; психолого-педагогическая подготовка; центр современных педагогических технологий, технический университет.

UDK 378:37.03

O. Ihnatiuk

FORMATION OF READINESS TO PEDAGOGICAL ACTIVITY OF POSTGRADUATE STUDENTS OF TECHNICAL UNIVERSITY AS ONE OF THE OBJECTIVES OF THE CENTER OF MODERN PEDAGOGICAL TECHNOLOGIES

The article is devoted to one of making tasks of the Centre of modern pedagogical technologies NTU "KhPI". The author opens features of formation of readiness to pedagogical activity of the post-graduate students of technical university during study of pedagogical discipline "Bases of pedagogics of a higher school".

Key words: the post-graduate student; teaching activity; activity character of training; contextual training; the teacher of a higher school; psychology-pedagogical preparation; the centre of modern pedagogical technologies, technical university.

Стаття надійшла до редакційної колегії 29.05.2013

В. В. Ільчук, А. М. Коломієць

ШЛЯХИ ПІДВИЩЕННЯ ЯКОСТІ НАУКОВО-ПЕДАГОГІЧНИХ КАДРІВ

У статті визначено особливості професійної діяльності сучасних викладачів вищої школи в Україні. Окреслено можливі шляхи їхнього професійного самовдосконалення. Звернено увагу на значущість для сучасного викладача постійного підвищення його кваліфікації.

Ключові слова: викладач вищої школи, професійне самовдосконалення, якість науково-педагогічних кадрів.

Постановка проблеми. Якість науково-педагогічних кадрів відіграє визначальну роль в умовах трансформації суспільства, яке характеризують значні зміни в усіх його підструктурах, і виникнення нових соціально-економічних відносин. Основна соціальна функція викладачів вищої школи – відтворення продуктивних сил, розвиток інтелектуального й духовно-етичного потенціалу суспільства. Цим і визначається роль і значення викладацької праці в ієрархії професійних цінностей. З психолого-педагогічних позицій важливість професії викладача зумовлюється можливістю впливати на розвиток і становлення студентів на основі професійної компетентності, волі, авторитету. Це накладає на викладача досить високу відповідальність.

Проте практика свідчить, що є ще багато проблем у роботі викладачів. Сьогодні від процесу викладання вимагають взаємодії, співпраці, співробітництва між педагогом і студентом, що, у свою чергу, висуває перед педагогом завдання використання нових форм, методів, прийомів активізації навчально-пізнавальної діяльності студентів. Нині кожен викладач розуміє важливість розроблення й упровадження в педагогічну практику досконаліших методик і технологій навчання, що забезпечує підвищення якості навчання, активізацію пізнавальної діяльності студентів, розвиток їхніх розумових здібностей і формування необхідних компетентностей.

Усе це потребує від викладачів ВНЗ не лише певних природних здібностей і таланту, значних розумових, фізичних, емоційних і часових витрат, а й готовності до постійного самовдосконалення та професійного саморозвитку.

Аналіз наявних досліджень проблеми. Проблема підвищення якості науково-педагогічних кадрів турбує нині науковців усіх провідних країн світу. Науковці і практики різних країн звертають увагу на те, що останніми роками в професійному середовищі викладачів вищої школи спостерігається посилення професійних деформацій, професійне вигоряння, що негативно впливає на підготовку студентів [2; 3; 7]. Структурні зміни у сфері професійної освіти пов'язані із злиттям вищих навчальних закладів, зменшенням їх фінансування. Загроза скорочення викладачів унаслідок зменшення кількості студентів погіршує соціально-психологічний клімат на кафедрах ВНЗ і навіть призводить до виникнення ситуацій мобінгу (психологічного тиску на викладача з метою позбавлення від нього як від конкурента) [1, с.119]. Така ситуація є деструктивним чинником, що не дає можливостей ані для розвитку професіоналізму професорсько-викладацького складу, ані для розвитку самого ВНЗ.

Науковці Франції зазначають: необхідно забезпечити більшу відповідність викладача вимогам цивілізації початку XXI століття, освіта викладача має бути складовою частиною неперервного навчання. Німецькі науковці наголошують на необхідності

© В. В. Ільчук, А. М. Коломієць, 2013

електронного навчання в професійній діяльності викладачів, кореляції змісту навчальних програм із сучасним рівнем науково-технічного знання, економічними реаліями суспільства на національному і планетарному рівнях [8].

Невирішені аспекти проблеми. Незважаючи на зростання складності завдань, що стоять нині перед викладачами вищої школи, та появу нових проблем у їхній діяльності, питання підвищення якості науково-педагогічних кадрів не знаходять достатнього розв'язання в педагогічних дослідженнях.

Мета статті – визначити можливі шляхи підвищення якості науково-педагогічних кадрів у ВНЗ.

Виклад основного матеріалу дослідження. Очевидно, що від професіоналізму педагогів ВНЗ залежить соціальний і особистісний розвиток студентів, їх самовизначення, самореалізація, життєві і професійні плани, так само як і якість їхнього навчання. Реорганізація освітнього середовища дозволяє змінити функції викладача, який будуватиме освітній процес не на передаванні знань і інформації студентам, а на активізації їхньої самостійної дослідницької діяльності. Така організація освітнього середовища ускладнює вимоги до професійної компетентності педагога і припускає володіння і використання ними у своїй практиці інноваційних форм, методів і технологій навчання. Творчий підхід до педагогічної діяльності і володіння методами дослідницької діяльності визначають успішність усього освітнього процесу. Здатність викладача виявити освітні проблеми та знайти оптимальні шляхи їхнього розв'язання є умовою ефективності його роботи, чинником, що визначає його професійне зростання.

Основними завданнями викладача вищої школи завжди були такі:

- розроблення й модифікація навчальних програм, підготовка навчальних курсів відповідно до чинних вимог;
- проведення лекційних занять, тьюторіалів, семінарів, лабораторних занять;
- стимулювання дискусій для розвитку незалежності мислення студентів;
- контроль за виконанням студентами практичних робіт;
- організація, проведення та оцінювання екзаменаційних робіт і тестів;
- керівництво науково-дослідницькими роботами студентів;
- дослідження і розроблення концепцій, теорій і операційних методів для використання їх у відповідних галузях;
- підготовка підручників, навчальних матеріалів, статей;
- участь у роботі конференцій і семінарів;
- участь в ухваленні рішень, що стосуються діяльності навчальних відділень;
- надання допомоги в самостійній діяльності студентів.

Проте в умовах інформаційного суспільства професійні завдання викладачів вищої школи ускладнюються. Інформатизація, як провідна тенденція соціально-економічного прогресу розвинених країн, є об'єктивним процесом у всіх сферах людської діяльності, у тому числі в освіті. Очевидно, що викладач вищої школи має бути готовим до використання якнайширшого спектру можливостей сучасних інформаційно-комунікаційних технологій, до здійснення інноваційної педагогічної діяльності. Інноваційна діяльність ВНЗ породжена необхідністю вдосконалення викладання, потребою в оновленні змісту навчальних курсів і оцінювальної практики.

Отже, завдання, що виконують викладачі ВНЗ, мають високий рівень складності. Це вимагає від науково-педагогічного персоналу не лише високого рівня компетентності, а й волі посідати передові позиції, виходячи з етичних цінностей відповідно до вимог якості. Наведений перелік завдань показує, що викладач ВНЗ має володі-

ти здібностями дослідника, організатора, оратора, психолога, логікою навчально-виховного процесу, бути висококваліфікованим фахівцем у своїй предметній галузі та ерудитом в інших галузях знань. Тобто викладач ВНЗ – це особа, яка за змістом своєї професійної діяльності повинен мати сукупність якостей, доступних мало кому. Такої багатопланової, розгорненої кваліфікаційної характеристики не має жодна інша професія.

Соціально-економічні особливості викладацької діяльності свідчать про те, що її мотивація здебільшого є не такою, як в інших професіях. Домінуючі професійні мотиви викладачів ВНЗ – це усвідомлювані внутрішні імпульси, що спонукають викладача до активної професійної діяльності та уважного ставлення до своїх професійних обов'язків. Компонентами домінуючих професійних мотивів є самопереосмислення, самовизначення та самореалізація [5, с.122].

Тому перед професійною педагогікою стоїть завдання розвитку творчих можливостей особистості викладача вищої школи, її самореалізації, самовдосконалення та професійного саморозвитку. Це означає, що його професійна діяльність має бути організована так, щоб впливати на розвиток не лише студентів, а й на свій власний. Для організації такої діяльності вважаємо за необхідне проаналізувати особливості праці викладача та психологічні причини прояву професійних деформацій.

До визначальних рис сучасного етапу розвитку педагогічної діяльності викладача вищої школи належить:

- ❖ зростання соціальної ролі професії викладача вишу, від якого нині суспільство вимагає підвищення якості задоволення не лише освітніх, а й соціальних потреб студентів;
- ❖ поява конкуренції серед професорсько-викладацького складу ВНЗ;
- ❖ демократизація педагогічної діяльності як перехід від авторитарної і одноманітної системи організації педагогічної діяльності до реального створення умов для кожного студента найповніше розкрити свої можливості й здібності;
- ❖ наявність інформаційно-цифрової нерівності між викладачами кафедри, між викладачами старшого покоління й студентами, між самими студентами;
- ❖ визнання необхідності неперервної педагогічної освіти, спрямованої на постійне особистісно-професійне самовдосконалення.

Проблема конкуренції серед викладачів пов'язана зі зменшенням фінансування українських ВНЗ, зменшенням кількості студентів, що призвело до необхідності скорочення викладачів [1, с.119]. Тому в суспільстві чи не вперше в історії виникло поняття конкурентоспроможності викладача вищої школи, на що звертають увагу російські дослідники В. Московський [4] і Ж. Шаймакова [6].

Поява конкуренції серед професорсько-викладацького складу ВНЗ зумовлена соціально-економічними, соціокультурними, психологічними та акмеологічними проблемами сучасної вищої школи, а також цілями модернізації та розвитку вищої освіти в Україні. В дослідженні Ж.Шаймакової [6] показано, що конкурентоспроможність викладача вищої школи – це інтегральна характеристика особистості викладача вищої школи, яка виражається в сукупності особистісно-професійних, індивідуальних і суб'єктивних якостей, що визначають успішність професійно-педагогічної діяльності з організації освітнього процесу у ВНЗ. Показниками успішності визначено, з одного боку, задоволеність викладачем своєю діяльністю і її результатами, успішна самореалізація викладача, реалізація особистісно-професійного потенціалу, які можна розуміти як об'єктивну підготовленість і суб'єктивну готовність брати участь в конкурентних відносинах, що виникають в умовах ринку освітніх послуг; з другого – формування

студентів як майбутніх конкурентоздатних фахівців, а з третього – визнання соціумом викладача як фахівця, який володіє оптимальним рівнем творчості й професіоналізму, викладацької майстерності і професійної самосвідомості, індивідуальним стилем діяльності і високим рівнем акмеологічного розвитку.

Щоб відповідати сучасним запитам і вимогам суспільства, окремим викладачам і вищим навчальним закладам в цілому доведеться докласти чимало зусиль.

Вважаємо, що в роботі кафедр мають знайти місце обговорення проблем конкурентності ВНЗ і викладачів вищої школи, що зумовлюють значні скорочення професорсько-викладацького складу у сфері вищої освіти. Такі обговорення мають забезпечити значний мотиваційний вплив на кожного викладача, на його усвідомлення власних перспектив і власного рівня конкурентоздатності.

Другим кроком у забезпеченні конкурентоспроможності викладачів вищої школи є залучення їх до інноваційної педагогічної діяльності. Це передбачає застосування викладачами інноваційних засобів, методів, форм і технологій навчання, спрямованих на вдосконалення навчально-виховного процесу.

Третім кроком визначаємо активну участь викладачів у науково-дослідній діяльності. Така діяльність зумовить необхідність опрацювання викладачами значних масивів науково-професійної інформації, ознайомлення з найсучаснішими науковими досягненнями у відповідній галузі, що все разом значно збагатить науково-педагогічний потенціал викладача вищої школи.

Нині, як показали наші спостереження, викладачам старшого віку вкрай складно адаптуватися до умов професійної діяльності в інформаційному суспільстві, користуватися електронними державними послугами й здійснювати соціальне спілкування. Молодь набагато швидше опановує комп'ютерний світ. Студенти максимально використовують увесь потенціал інформаційно - комунікаційних технологій для роботи, навчання, спілкування, одержання державних послуг, пошуку інформації і придбання товарів. Як свідчить активний розвиток соціальних мереж, багато молодих людей (переважно школярі і студенти) готові поділитися своїми знаннями й навичками. Більшість з них займають активну життєву позицію, розуміючи, що без знання ІКТ люди ні дуже складно жити й працювати в сучасному суспільстві.

У результаті поступово збільшується інформаційно-цифровий розрив між викладачами й студентами. Вважаємо, що цю проблему потрібно розв'язувати негайно з огляду ще й на те, що викладачі ВНЗ, як найінтелектуальніша ланка суспільства, мають стати ще й тією силою, яка спрямована на подолання інформаційно-цифрової нерівності не лише в освіті, а й у суспільстві загалом. Незважаючи на складність проблеми, професорсько-викладацький склад, як і раніше, має посісти найвищий рівень у системі освіти, зокрема й у сфері використання ІКТ.

Зрозуміло, що досягти цього буде вкрай важко, хоча б з огляду на певну інертність вищої школи, незважаючи на постійні заклики до інновацій. Очевидно, що в кожному ВНЗ необхідно організувати щось на зразок курсів підвищення кваліфікації, які б діяли постійно. Навчання на курсах пропонуємо здійснювати на основі використання інноваційних педагогічних технологій (інтерактивних, дослідницьких, проектних тощо), здійснюючи таким чином ще й методичну підготовку викладачів ВНЗ. Лише в цьому випадку можна сподіватися, що буде подолано інформаційно-цифровий розрив між викладачами і студентами та між викладачами в межах одного ВНЗ.

Інформаційно-цифрова нерівність є глобальною соціальною проблемою, що, звісно, відбивається й на системі освіти. Якщо цю проблему не вирішити у сфері освіти, то вона переросте в інформаційно-цифрову „прірву” і на загальнодержавному, і на

міжнародному рівнях. Якщо не вжити негайних кардинальних заходів, то подолати цю прірву скоро стане неможливим. Саме на вирішення цієї проблеми і мають спрямовуватись зусилля всіх ВНЗ та інших освітніх установ.

Не меншу роль у реалізації політики якості науково-педагогічних кадрів відіграє система управління службовою кар'єрою викладачів, визнання їхнього соціального статусу й фінансове забезпечення цього статусу. Важливим вважаємо сприяння адміністрацією науково-кар'єрному зростанню викладача вищої школи, створенню на кафедрах здорової конкурентної боротьби шляхом вироблення єдиних вимог і критеріїв. Корисною є система заохочень у вигляді зменшення навчального навантаження, збільшення періоду стажування, призначення премій та ін. Не менш значущим є також створення комфортних умов праці для професорсько-викладацького складу, шанобливе ставлення до кожного.

Висновок. Зміна стратегічних цілей освіти, послідовна демократизація вищої школи, впровадження педагогіки партнерства, швидкі темпи інформатизації, зміна технологій навчання – все це висуває перед педагогом вищої школи принципово нові завдання й вимагає від нього неперервного професійного самовдосконалення, а від адміністрації ВНЗ – створення сприятливих умов для самореалізації та самоствердження кожного викладача.

Подальшого дослідження потребують форми й методи підвищення кваліфікації викладачів вищої школи, організація обміну досвідом між різними кафедрами та ВНЗ.

Список літератури: 1. Дружилов С. А. Проблемы моббинга на кафедре вуза / С.А. Дружилов // Высшее образование в России. – 2011. – №6. – С.118-122. 2. Козлова А. Профессиональные деформации преподавателя / А. Козлова // Высшее образование в России. – 2007. – №3. – С.141-143. 3. Митина Л.М. Психология развития конкурентоспособной личности /Л.М. Митина. М.: НПО “МОДЭК”, 2002. – 400 с. 4. Московский В.В. Формирование профессиональной успешности преподавателя высшей школы: автореф. дис. ... канд. псих. наук : 19.00.13 /Московский В.В. – М., 2007. – 20 с. 5. Чорна С.С. Домінуючі професійні мотиви викладача ВНЗ// Освіта, культура, наука як чинники інноваційного розвитку: Матеріали наук. конф. “Інноваційний розвиток суспільства за умов крос-культурних взаємодій”. - Ч.3. – Суми: СОППО, 2008. – С.120-122. 6. Шаймакова Ж. Б. Роль инновационной компетентности в развитии конкурентоспособности преподавателя высшей школы: дис. канд. псих. наук: 19.00.13./ Шаймакова Ж. Б. – Тамбов, 2009. – 248 с. 7. Юсипова Д. Р. Преподаватели российских вузов: обзор материалов государственной статистики и мониторинга экономики / Д. Р. Юсипова // Высшее образование в России. – 2008. – №2. – С.204-217. 8. Kremer H.-H., Sloane P. Virtuelle Seminare gestalten. In: Hohenstein A. / Wilbers K.: Handbuch E-Learning: Expertenwissen aus Wissenschaft und Praxis, Grundwerk Dezember, 2001.

Bibliography (transliterated): 1. Druzhilov S. A. Problemy mobbinga na kafedre vuza / S. A. Druzhilov // Vysshee obrazovanie v Rossii. – 2011. – №6. – S.118-122. 2. Kozlova A. Professional'nye deformacii prepodavatelja / A. Kozlova // Vysshee obrazovanie v Rossii. – 2007. – №3. – S.141-143. 3. Mitina L.M. Psihologija razvitija konkurentosposobnoj lichnosti /L.M. Mitina. M.: NPO “MODJeK”, 2002. – 400 s. 4. Moskovskij V.V. Formirovanie professional'noj uspešnosti prepodavatelja vysshej shkoly: avtoref. dis. ... kand. psih. nauk : 19.00.13 /Moskovskij V.V. – M., 2007. – 20 s. 5. Chorna S.S. Dominujuchi profesijni motivi vikladacha VNZ// Osvita, kul'tura, nauka jak chinniki innovacijnogo rozvitku: Materiali nauk. konf. “Innovacijnij rozvitok suspil'stva za umov kros-kul'turnih vzaemodij”. - Ch.3. – Sumi: SOIPPO, 2008. – S.120-122. 6. Shajmakova Zh. B. Rol' innovacionnoj kompetentnosti v

razvitiu konkurentosposobnosti prepodavatelja vysshej shkoly: dis. kand. psih. nauk: 19.00.13./ Shajmakova Zh. B. – Tambov, 2009. – 248 s. 7. Jusipova D. R. Prepodavатели rossijskikh vuzov: obzor materialov gosudarstvennoj statistiki i monitoringa jekonomiki / D. R. Jusipova // Vysshee obrazovanie v Rossii. – 2008. – №2. – S.204-217. 8. Kremer H.-H., Sloane P. Vir-tuelle Seminare gestalten. In: Hohenstein A. / Wilbers K.: Handbuch E-Learning: Experten-wissen aus Wissenschaft und Praxis, Grundwerk Dezember, 2001.

УДК 37.07

В. В. Ильчук, А. Н. Коломиец

ПУТИ ПОВЫШЕНИЯ КАЧЕСТВА НАУЧНО-ПЕДАГОГИЧЕСКИХ КАДРОВ

В статье определены особенности профессиональной деятельности современных преподавателей высшей школы в Украине. Очерчены возможные пути их профессионального самосовершенствования. Обращается внимание на значимость для современного преподавателя постоянного повышения его квалификации.

Ключевые слова: преподаватель высшей школы, профессиональное самосовершенствование, качество научно-педагогических кадров.

UDK 37.07

V. Ilchuk, A. Kolomiets

WAYS TO IMPROVE THE QUALITY OF SCIENTIFIC AND PEDAGOGICAL STAFF

In the article the features of professional activity of modern teachers of higher school are certain in Ukraine. Outlined the ways of their professional self-perfection are possible. It is paid attention to the importance of constant improvement of professional skill for the modern teacher.

Key words: teacher of higher school, professional self-perfection, quality of scientifically-pedagogical personnels.

Стаття надійшла до редакційної колегії 31.05.2013